

Het Kinholt, bij Hoogetveen, restant van een oud en veel groter woud.

VAN WEIDEN EN KINHOLT

HET RESTANT VAN HET ZUIDERWOUD

©Albert Metselaar, 2025 albertmetselaar@home.nl

De kolonie Hoogetveen ontstond na 1636 op de rand van een gebied van weide en bos, deel van het leengoed van de Zeven Hoeven, met een geschiedenis die teruggaat op een ver verleden. De geschiedenis van De Weide is ouder dan die van het dorp Hoogetveen zelf. Voor zover we na kunnen gaan zijn er rond het veengebied van de latere gemeente Hoogetveen altijd bomen en bossen geweest. Via de turfgravers werd overgeleverd dat er onder het veen bomen werden gevonden. Achterop het Oostopgaande bij Nieuwlande, op het "Katteninde", was een stuk veen dat afgegraven werd door Albert Metselaar (1883-1972). Het veen liep van het Oostopgaande tot het Zwindersche Kanaal. Helemaal onder in dat veen lag op de zandlaag een hele rij bomen. Alle bomen lagen met de koppen naar het oosten. De turfgravers verwonderden zich over hun vondst, maar deze werd voor zover bekend nergens geregistreerd. Alberts zoon wist zich alles nog te herinneren. Het was net na de Tweede Wereldoorlog. De bomen waren groot geworden in de periode voorafgaand aan de veenvorming. Ook in De Weide, waar geen veen werd afgegraven, werden bomen onder de grond gevonden, na de lange droge zomer van 1959.

Het Kinholt, bij De Weide, op de grens van Steenberg en Ten Arlo en Pesse. Het Oude Diep zakt naar het zuiden, achter kronkelt hij weer door het bos naar het noorden. De es van Fluitenberg is al ontbost. Artist Impression.

VERZONKEN OERWOUDE BIJ HOOGEVEEN
„KINHOLTS-VELTIEN” GEEFT EEUWENOUDE GEHEIMEN PRIJS
(Van een bijzondere medewerker - Nieuwsblad van het Noorden 30 oktober 1959.)

Een dor en woest stuk land met merkwaardige heuveltjes en vreemde verzakkingen. Dat beviel boer Leistra te Kinholt niet, toen hij in 1930 dit perceel pachtte. Hij nam de spade en begon de ruim 10 ha te ontginnen. Een vreemde ontdekking deed hij toen. De grond, die hij verwerkte, zat overal vol stukken hout en dikke stammen, die bij nader onderzoek bomen bleken te zijn. Er kwamen er zelfs te voorschijn van 20 meter lang, waarbij van sommige het hout keihard, van andere zeer „poreus” was. Er bleek 50 a 100 cm onder de graszode een compleet bos verborgen te zijn.

Kinholt ligt enkele honderden meters zuidelijk van de spoorlijn Hoogeveen-Meppeel. Vroeger was hier een groot woud. Nu is het meest wei- en bouwland. Daar, achter de Hoogeveense Vaart, ligt ook het weiland van boer M. Leistra, dat door dezen wordt gepacht van mej. B. H. van Hees uit Hoogeveen. Vroeger was deze grond eigendom van de legendarische figuur Berend Eleveld. Toen deze stierf, wilde niemand het „Kinholtsveldien” pachten, omdat er niets wilde groeien. Totdat de heer M. Leistra Sr., de vader van de tegenwoordige gebruiker, het „onder de schop” bracht.

Over een oppervlakte van ongeveer 12 ha (ook nog onder het land van een buurman) ligt hier een bos van gevelde stammen. Keurig naast elkaar, bijna allemaal met de voet naar het westen, met de top naar het oosten. Een plm. halve meter dikke veenlaag beschermt dit bomenkerkhof tegen de invloeden van lucht en wind. De stammen zelf, die waarschijnlijk uit de prehistorie afkomstig zijn, rusten weer op een plm. 2 1/2 meter dikke laag rivierzand, terwijl zich daaronder een dikke diluviale grindlaag bevindt. Vermoedelijk dateert dit verdrongen bos al uit de tijd van voor Christus. De heer Leistra vertelt dat hij als schooljongen in de buurt van dit weiland een aantal Romeinse munten heeft gevonden. Aan de overkant van de Hoogeveense Vaart, niet ver van het weiland, zijn in de dertiger jaren ook oudheidkundige vondsten gedaan.

Op het ogenblik zit er werking in het weiland. Langzaam maar zeker worden de stammen door de onderliggende lagen naar boven geduwd. Scherp tekenen zich de omtrekken van de bomen af in het dorre grasland. Regelmatig scheuren ze de grasmat en dan is het ogenblik gekomen om ze er uit te lichten. Zodra het hout met de lucht in aanraking komt, begint er een snel verweringsproces, waardoor het in heel korte tijd uiteenvalt. Praktisch nut heeft dit hout dan ook niet. Zelfs niet als boerengeriefhout. Hoogstens als brandhout kan het nog dienst doen. Het merkwaardige is, dat de bomen compleet met grote en kleine zijtakken hier geconserveerd liggen. Precies zo, als ze, wellicht honderden of duizenden jaren geleden, hier zijn neergeploft. Enige tijd geleden zijn er bodempeilingen in dit gebied gedaan door de IJssel-Centrale i.v.m. de plaatsing van een elektriciteitsmast. Men heeft toen ontdekt, dat de oorspronkelijke zandlaag zich hier pas op een diepte van 8 tot 15 meter bevindt. Dit in tegenstelling tot het omringende gebied, waar men na 2 of 3 meter meestal reeds vaste grond kan vinden. Daaruit volgt dat hier in de oudheid een dal geweest moet zijn. Zou het dit dal geweest zijn, dat vroeger met dit verdwenen bos begroeid is geweest? Het omringende landschap bestond toen in hoofdzaak uit moeras. Niemand, die het weet. Door de conserverende werking van het veen zijn de bomen gaaf bewaard gebleven. Voor een bioloog moet het niet moeilijk zijn om zelfs nu nog de boomsoort vast te stellen. Hoe is dit bos „verdrongen” of geveld? Dat het plotseling gebeurd moet zijn, staat vast. Zijn het de

gletsjers geweest van de IJstijd, die met hun geweid de bomen als lucifershoutjes hebben afgeknapt? Hierop wijzen ook de enorme zwerfstenen, sommige meer dan manskroot, die door dezelfde werking van de bodem ook naar de oppervlakte „groeien”. Er zijn er bij, die nog groter zijn dan de Hoogeveense Kei, vertelt de heer Leistra. Of is er in de prehistorie een aardverschuiving geweest, die de rendierjagers heeft doen vluchten en het bos catastrofaal vernietigde? Of een watervloed misschien?

Doordat de laatste maanden steeds meer bomen en keien naar de oppervlakte komen, is dit weiland praktisch onrendabel. Overal waar men met de schop graaft, stuit men nu vlak onder de zode op boomstammen. Deze enorme houtlaag verhindert het gras om aan de bodem de nodige sappen te onttrekken. Af en toe graast een paard of drentelen enkele koeien op deze „prehistorische” grond, waarvan het geheim nog niet is verklaard.”

***Het Kinholtsbos, november 1944, op een luchtfoto van de Royal Air Force.
De bomkrater rechtsonder is nu de hoofdingang van de Grittenborgh.***

In de huidige situatie vinden we het Kinholtsveltien terug rond de oostelijke helft van de huidige Van Leeuwenhoekstraat, de straat en de hofjes er omheen, ten oosten van het bosje dat daar nog staat. Het gebied heette ook wel Het Vervloekte Land. Midden op dat voormalige Kinholtsveltien, midden op dat vervloekte land, woont de auteur van deze studie. Van een vloek is niets meer te merken. Uit het gebied tussen dit Kinholtsveltien en het Oostopgaande zijn boomvondsten bekend bij het Riegmeer. Wat verder opvallend is, is dat de oudste gedetailleerde kaart van het gebied veel bomen laat zien. Een blik op die kaart van 1637 spreekt boekdelen.

Er liggen waarschijnlijk ook bomen in de grond van het Lageveen. Dit is nog niet verder onderzocht, maar vanuit boerenkringen werd gemeld dat er tijdens het machinaal graven van een sloot dwars over een of meer platliggende bomen werd gegraven, dwars door die grotendeels vergane boom heen.

GEOLOGIE

Een letterlijk en figuurlijk nog diepgravender onderzoek heeft inzicht gebracht in de diepste lagen van De Weide. In het rapport lezen we: *“Zoals de geologische kaart reeds aangeeft bestaat het grootste gedeelte van het gebied uit een dunne laag dekzand op keileem. De keileemdikte varieert sterk van heel dun, minder, dan een meter, tot heel dik, meer dan 10 meter. (...) Voorts komen er gebieden voor waar de keileem door erosie is verdwenen. Hier ligt dan het dekzand direct op de praeglaciale zanden (= van voor de ijstijd). (...) Door dit onderzochte gebied loopt het dal van de Echtener stroom. Dit dal heeft zich bij zijn ontstaan ingesneden in en plaatselijk door de keileem en is later opgevuld met beekzanden, matig fijne zanden en dunnen veen en/of leemlagen. (...) Het smallere oostelijke deel van de Echtener stroom bevat nog wel keileem. Hier heeft het dal zich bij zijn ontstaan moeten insnijden in een gebied waar plaatselijk dikke keileem voorkomt, hetgeen tot gevolg had, dat onder de beekafzettingen nog keileem voorkomt, met smallere geulen waarin de keileem is opgeruimd. (...)*

Twee profielen geven een indruk van de diepere zandlagen. Onder de boven omschreven laagpakketten komt eerst een pakket praeglaciaal zand met een gemiddelde dikte van 7.50 meter. Dit praeglaciale zand bestaat uit middel fijn tot matig fijn lichtgrijs zand met enkele afgeronde grindjes. Plaatselijk komen er iets slibhoudende trajecten in voor, soms zelfs een kleilaagje. Op een gemiddelde diepte van ongeveer 10 meter onder maaiveld treffen we onder de praeglaciale zanden de grovere rivierzanden aan. Dit zijn grijze zanden die matig grof zijn, waarin plaatselijk iets fijnere trajecten voorkomen.” Ooit stroomde de Rijn zover door naar het noorden, dat we 10 meter onder het maaiveld van De Weide het door deze rivier meegevoerde zand aantreffen. Op de weggelaten delen, waar we nu (...) lezen, ging het onderzoek in op de mogelijkheid om zand te winnen.

Op plaatsen waar de verdwenen beddingen van de zich steeds verleggende Echtener stroom worden gevonden “dient rekening gehouden te worden met de afdekende veenlaag (ongeveer 60 cm dik) en het veen in de restgeulen ter dikte van meer dan een meter. Voorts komen in de beekzanden dunne veen en/of leemlagen voor. (...). Aldus lezen we in het geologische rapport (dossier 1055) en zien we terug op de daarbij gevoegde kaart van 3 januari 1973. De praktijk was weerbarstig. Diverse woningen konden pas worden gebouwd na extra heikosten. Tussen de kaarten in het zelfde dossier vinden we ook een geologische kaart van september 1971 van M.J. van Weperen. De kleuren staan voor:

Geel: dekzand, dikker dan 2 meter.

Blauw: praeglaciaal zand bedekt met een laag dekzand, dunner dan 2 meter.

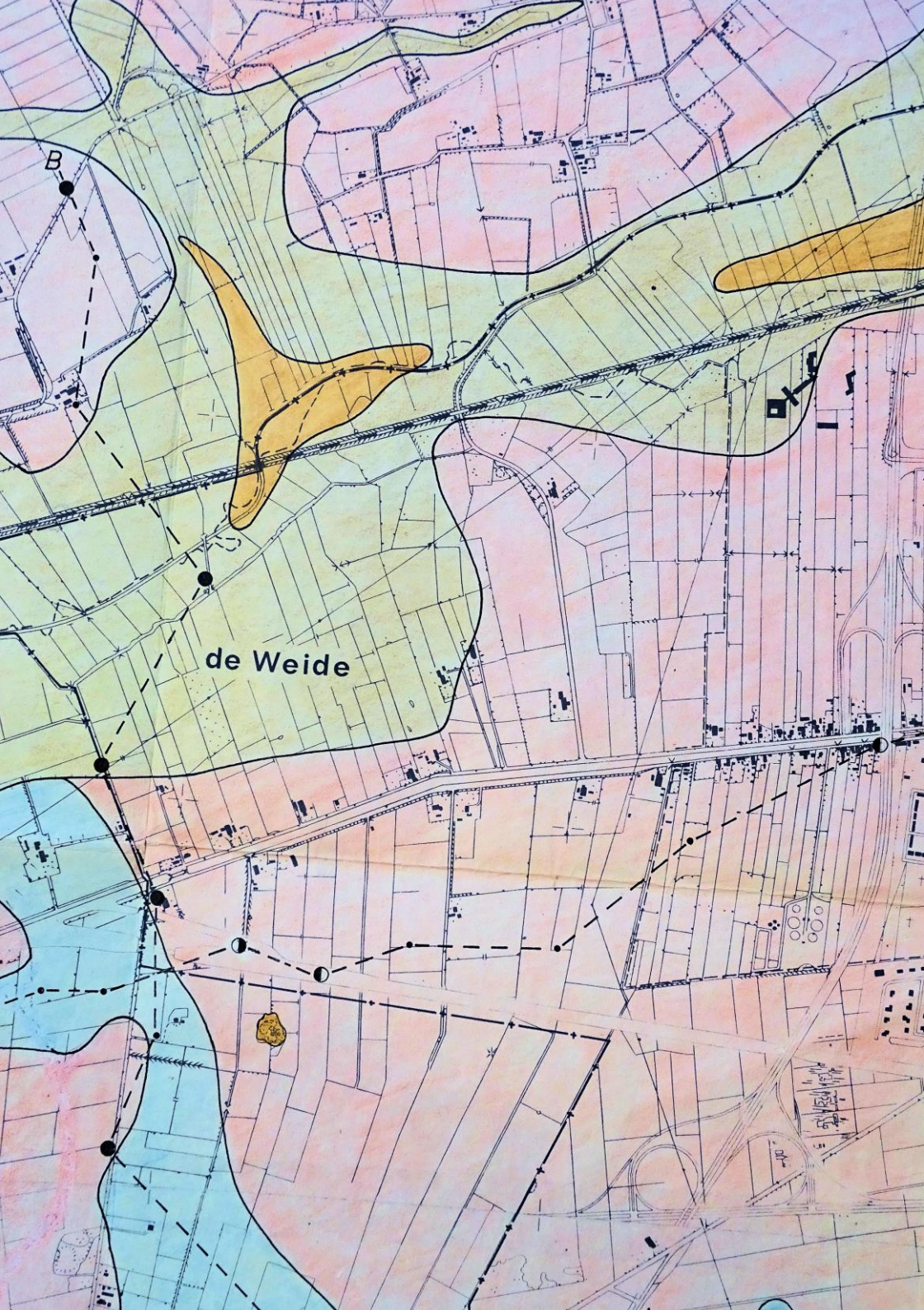
Rood: keileem, bedekt met een laag dekzand, dunner dan 2 meter.

Groen: beekafzettingen, bedekt met dun veen, plaatselijk dun dekzand.

Bruin: veen, dikker dan 1 meter, in restgeulen en veenkommen.

Lichtbruin: Uitgevoerd materiaal, verzadigd van water, verspreid over ondoordringbare ondergrond.

Met praeglaciaal zand wordt bedoeld op zandafzettingen uit de periode voor de ijstijd. We springen in enkele zinnen zo tienduizenden jaren door de tijd. We spreken hier over landschappen, waarin we niets zouden herkennen van de huidige omgeving, zouden we die oude landschappen ooit kunnen laten zien. En het zijn slechts indrukken. De ‘gevolgen van’. We moeten het er mee doen.

B

de Weide

De oudste kaart waarop het Kinholt herkenbaar terugzien, is de kaart van de Heerlijkheid Ruinen uit 1628. Het Kinholt is daar weergegeven met het tekenen van enkele bomen, zowel op de noord- als op de zuidzijde van het water. Het perspectief is wat anders dan we nu gewoon zijn. Het zuiden is links, het noorden is rechts. Een bekendere kaart is die van Pijnacker uit 1634, enkele jaren later. Cornelis Pijnacker was een bekende van Roelof van Echten en logeerde wel op het Huis te Echten. Hij lijkt het gebied van het Hoogeveen echter nooit bezocht te hebben. Het vaartenstelsel dat hij weergaf is geen beeld van de werkelijkheid. Hij geeft een gebied de naam Echter Groote Veenen, terwijl dat uitgestrekte veengebied als geheel geen eigendom was van de familie Van Echten, noch onder het dorp Echten viel. Dan is de kaart ook niet aan te voeren als bewijs voor het Kinholtsbos. Mooi dat er ook helderheid geschapen moest worden over de Heerlijkheid Ruinen, enkele jaren eerder. De kaart van 1628 kende deze discussies niet.

PAPIEREN VERMELDINGEN

Geschiedenis begint waar de geschreven bronnen hun werk kunnen doen. Het is maar net hoe groot we de paraplu maken om de bronnen over De Weide in beeld te brengen, waar dat begin van de geschiedenis ligt. Als we dit echter koppelen aan de directe grenzen van het afgegrensde gebied waar De Weide deel van uitmaakte, dan komen we uit op de marke. Marke is letterlijk een gemarkeerde grens. Binnen die marke functioneerde een boerengemeenschap. De marke van Steenberg en Ten Arlo is een complex geheel, dat later uiteen viel in Steenberg, Ten Arlo en Lubbinge. Voordien maakte het als geheel deel uit van het leengoed van de 'Zeven Hoeven'. In de eerste helft der 12e eeuw komt een Otto van Ruinen als Heer van Ruinen voor onder de ministerialen (hoge adel, direct geplaatst onder het hoogste gezag) van de bisschop. Zeer waarschijnlijk was deze toen bezitter van zowel de Heerlijkheid, en de daarbij horende 'Zeven hoeven', inclusief het grondgebied onder het dorp Hoogeveen en het weidegebied bij het Oude Diep. Er waren zeven erven, samen dit leengoed vormend.

We vinden de 'Zeven Hoeven' vermeld in een opsomming uit 1387 van de leengoederen van Arent Huys, Heer van Ruinen. Het gebied van het latere dorp Hoogeveen en De Weide was 'toebereken' bij de erven van Steenberg en Ten Arlo. De erven zelf lagen verderop. Zes van de zeven hoeven zijn steeds bekend geweest. Het ging om de Barelds- of Barroltshoeve, de Postinge- of Poestingehoeve (beiden op Steenberg), de Dingstellingshoeve (later Pinksterman, Pinksterhuis op Ten Arlo), een hoeve op Lubbinge en twee boerderijen 'in de Erle', het 'Hoveling-goed', beide bewoond door een familie Ten Heuvel. De feitelijke belening van deze goederen is doorgegaan in de 15^e en de 16^e eeuw. De goederen waren een leen van de bisschop van Utrecht, de eigenlijke eigenaar op de achtergrond. De bisschop bepaalde wie de Heerlijkheid Ruinen in leen kreeg, en wie daarmee ook het leen van de zeven hoeven kon beheren. De Heer van Ruinen had weer een achterlener in het leengoed zelf, een van de boeren van de genoemde 'Zeven Hoeven'. Nog dichterbij komen we als we de grens bezien.

Er was in 1441 een grensconflict tussen de marke van Steenberg en Ten Arlo en die van Pesse. Het Kinholt werd niet met name genoemd, maar wel de markescheiding, die door het Oude Diepje liep, en het ging dus feitelijk ook over het Kinholt zelf. De marke van Steenberg en ten Arlo werd omschreven als *"Johan van Pynxteren en zijn metgezellen"*. We zien namens Ten Arlo de boeren Hilbrant ten Hovel en Johan van Pynxteren naar voren treden. Helaas geeft de tekst geen details. We lezen in de taal van die tijd. *"Item tusschen den bueren van Pesse ende Johan van Pynxteren ende synen gesellen is gewyst dat marckescheit, dat de van Spehorn, Wyshorn, Drybort, Echten ende Empten gegaen hebn stantachtich, want dye van Pesse dat ordel nyet wedder spreken, dat dye seckeren wysden vanden hoeffluden, tensy saeke dat de buyr van Pesse bewysen mogen binnen 3 wecken myt beteren tuyge dan dye van Zuetwolde gedaen hebn ende myns heren brocke salmen soeken an den genen, dye dye buyren vertuyget hebn ende brengen de van Pesse gien beter Tuych by dan voiser, is, so sollen dye van Pesse Johan ende syne gesellen scaedeloes holden vanden brocke."*

De tekst is een letterlijke weergave. Omwille van de leesbaarheid zullen andere teksten in deze studie enigszins worden aangepast aan het huidige taalbeeld. De tekst maakt ons duidelijk dat Pesse bezig was met het vaststellen van de markescheidingen, de markegrenzen, aan alle kanten van de marke. Ook de grens van Pesse

met de zuiderburen, Steenbergen en Ten Arlo, werd door Pesse aangegeven. In de praktijk was het tevens de grens tussen het leengoed van de Zeven Hoeven en Pesse, maar in dit conflict traden de boeren zelf op, en niet de leenheer. Waarschijnlijk was Johan van Pynxteren achterlener of in zijn positie vergelijkbaar met een achterlener. Vandaar dat de Heer van Ruinen niet op behoefde te treden. Er kwam onenigheid over de grens, met gevolg dat het grensgeschied werd voorgelegd aan de Etstoel, het Drentse rechtsorgaan. Johan van Pynxteren wist goede getuigen naar voren te halen. Pesse kreeg de opdracht om betere getuigen te vinden, anders kreeg Johan van Pynxteren van de Etstoel gelijk en moest Pesse alle kosten betalen. Steenbergen en Ten Arlo wonnen de zaak uiteindelijk. De grens met Pesse lag deels in amper begaanbaar moerasgebied, en deels op de zandgronden rondom het Oude Diep. Men kwam uiteindelijk overeen dat het Oude Diep de grens zou zijn tussen Pesse en Ten Arlo. Dit deel van de marke van Steenbergen en Ten Arlo ligt nu onder meer in de Hoogeveense woonwijk De Weide. Het conflict van 1441 ging dus ook over de grond van de Hoogeveense woonwijk De Weide. Daarmee is dit conflict het oudste historische gegeven van een gebeurtenis uit de voor-geschiedenis van de huidige plaats Hoogeveen geworden, los van de gegevens van belening van de 'Zeven Hoeven'.

Het bos lag toen nog tot aan Echten, aan beide zijden van het Oude Diep. Het Oude Diep was tot in het bos bevaarbaar, voor de toenmalige kleine boten. Het bos had verschillende eigenaren, die niet vanzelfsprekend eigenaren waren van de marken er omheen. Het bos was namelijk opgedeeld in eigen waardelen, los van de andere waardelen te verhandelen. Waardelen kunnen we vergelijken met aandelen, met dat verschil dat een eigenaar van een waardeel ook actief mee diende te functioneren in de marke. De eikels in het bos waren een lekkernij voor de varkens en de varkens zouden een lekkernij kunnen zijn voor hun eigenaren, als ze flink eikels hadden gegeten in het Kinholt. In 1511 gaven Bernardus Assons, abt van Dikninge, en Aleydis Voss, priorin, aan hun medebroeder Goert Mulert, pastoor te Ruinen, het recht om gedurende zijn hele leven twee varkens in 't Kinholt te drijven, als de eikels rijp waren. Het geeft aan dat een deel van de waardelen of de rechten in het Kinholt in handen was van het klooster Dikninge. Na het opheffen van het klooster (1598) vervielen de bezittingen van Dikninge aan de Landschap Drenthe. Heel kort door de bocht gezegd zouden de Staten van Drenthe dus nog steeds het recht hebben om varkens in het Kinholtsbos te laten lopen.

Herman Ovinck verkocht bijvoorbeeld in 1614 een half waardeel in het Kinholt in de marke van Pesse aan Roelof van Echten en zijn vrouw Anna Bentinck. Herman van Isselmuden en zijn vrouw Beerte van Wermeloe verkochten in 1616 ook een half waardeel van het Kinholt in de marke van Pesse aan Roelof van Echten en zijn vrouw. De boeren van Steenbergen en Ten Arlo dreven hun koeien ook in het bos. Er is een inventaris bekend van Ten Heuvel (een van de hoeves van Ten Arlo) waar we als eigendom op vermeld vinden: *"Het Kinholt, alwaar des jaars 10 beesten geweidet worden en met het hold daarop f 2500,-"*. Met 'beesten' bedoelde men in dit verband koeien. Hier dringt zich het beeld op van een koeherder, die met meerdere beesten op stap is, en met zijn hoorn de koeien weer richting boerderijen lokt. De inventaris is 17^e eeuw. Dat was de periode waarin het Kinholt kleiner en kleiner werd. Het Kinholtsbos liep in 1634 nog door tot de huidige Hoofdstraat van Hoogeveen. Er mocht hout gekapt worden in het Kinholt om de woningbouw op het Hoogeveen te ondersteunen. Het Kinholt is op de noordkant van het Oude Diep helemaal verdwenen. De zuidkant is nog slechts een fractie van wat het was. De rest is allemaal gekapt, de grond geëgaliseerd, en in gebruik genomen als bouw- of wei-

land. Dit proces is al vroeg begonnen. Vroeger dan we ons op basis van de geschreven bronnen voor kunnen stellen, als we ons realiseren dat op de noordkant van het bos – Fluitenberg – celtic fields zijn gevonden. Akkers van de eerste bewoners van Fluitenberg en omstreken.

Het Kintholt van nu is een restant van dat oude Kinholt, aangevuld met aangeplante eiken. Het oude Kinholt was een restant van een veel groter woud. Niet voor niets heet een plaats ten zuiden van Hoogeveen 'Zuidwolde'. Ook in 'Ten Arlo' komt met het 'lo' het woud terug. De naam Riegshoogtendijk herinnert nog aan de ruige hoogten, zandkoppen met bomen. Het 19^e eeuwse gedicht *"Wild en woest en ledig was het ruwe veen, slechts de heide vlocht er kransen overheen"*, is dus een van de vele mythen, die door onderzoek direct worden doorgeprikt. Het veen was een dikke drabbige koek, meters dik, met zandkoppen en bomen, meren en beekjes. De leegte werd alleen gezien voor wie geen oog had voor de natuur. Het Kinholt zelf riep nieuwe mythen in het leven. Men zag in het bos een heilig woud, wat het best geweest kan zijn, maar gegevens daarover ontbreken. De prikkels waren echter zo sterk, dat verhaal op verhaal de ronde ging doen. We zien het ook terug in de hiervoor gemelde vondst van Romeinse munten. Gekoppeld aan het verhaal van een doorwaadbare plaats werden Romeinen op trektocht door de Drentse dreven gezien.

Het landschap inspireert en de fantasie is gewillig. Landbouwer Leistra zal best munten hebben gevonden, er kan van alles liggen op het bouwland, zeker als er ook nog straatdrek in de grond is verwerkt, om deze vruchtbaarder te maken. Maar in het Drents Archief is deze muntvondst volledig onbekend. Er werd contact gezocht met diverse leden van de familie Leistra, kinderen van de zogenaamde vinder. Geen van allen wist iets van Romeinse munten. Het zullen munten van late-re datum zijn geweest. Ze duiken echter op in diverse publicaties. De verhalen over een heilig woud inspireerden tot het opwerpen van een altaar.

De Hoogeveense schrijver/schilder Albert Steenbergen (1814-1900) schreef in de jaren '80 van de 19^e eeuw een serie schetsen, dorps-, streek- en persoonsbeschrijvingen, die hij plaatste in en rond de plaats Hardenbroeck. Bij publicatie in de Nieuwe Drentse Volks Almanak gaf hij aan dat ze kwamen uit een manuscript uit 1859. Hardenbroeck stond voor Hoogeveen, en veel van wat hij beschreef zal inderdaad wel in de jaren rond 1859 hebben plaatsgevonden, maar dan in het Hoogeveen van zijn leven als redelijk gezonde man, toen hij nog zo goed ter been was, dat hij zich met krukken onder de mensen kon begeven. Veel van deze schetsen zijn nooit gepubliceerd. In de Universiteitsbibliotheek van Leiden vinden we tussen stukken van zijn hand in enveloppe HS 119 een wandeling door het Kinholt beschreven. Albert Steenbergen neemt ons mee op een wandeling door het Kinholt, maar waarschijnlijk ook op een tocht waar waarheid en fantasie door elkaar lopen. Er gaan al eeuwenlang verhalen over het Kinholt, als zou het een heilig woud zijn geweest, waar van alles gebeurde, en Albert stimuleert ons driftig, in deze gedachten. Centraal staat een jongeman, die met zijn oom Jan op stap gaat. Hij vertelt dat er bij Hoogeveen een.....

"....bos lag, enige tientallen morgens groot, welke wordt gehouden een overblijfsel te zijn van de oorspronkelijke 'wolden' die in oeroude tijden de klassieke bodem der provincie overdekten. Mijn oom was met dit achtbaar overblijfsel zeer ingenomen, en geen wonder, want hoewel voorvaderen niet geschroomd hadden bij voorkomende behoefte er de zwaarste eiken bomen uit te vellen, zodat de oudste pa-

triarch die men er vond te nauwernood een drietal eeuwen mocht heugen, had de Kinholte, zoals het bos heette, een zo eerwaardig, ja, op sommige plaatsen Druïdisch voorkomen behouden, dat er weinig verbeelding nodig was om een eenzame wandeling onder zijn lover, de 19^e eeuw met een twintigtal harer voorgangsters te vergeten, en zich te verplaatsen in de wilde tijden van het heidendom, in de dagen, toen oeros, ever, wolf en beer, met hunne raadselachtige genoten Elo et Schelo (Ellert en Brammert) vrij en onbekommerd er rond zwierven, slechts zelden verstoord door het geschal van de jachthoorn, of de woeste kreten der horden bijeen gekomen tot het slachten van een mensenoffer of het vereren van de heilige sale.

Een heuvelachtig terrein, geheel overdekt door geboomte van allerlei soort, doch voornamelijk eiken, hier ijl en luchtig, daar zo dicht bijeen dat de zon er te nauwernood vermag door te dringen. Schaduwwachtige valleien, overwelfd door overhangende struwelen, en klimplanten met paden, zich slingerende tussen de stammen, dan open en vrij, dan half versperd door rankende kamperfoelie en klimop, of afgebroken door de kleine wilde beek, die het bos in zijn breedte doorstroomt, soms verholten murmelende onder het dichte lommer, dan plotseling tevoorschijn schietende en zijn hol verbredende tot een vijver vol kristalhelder water, overdekt met tal van waterleliën en geboord met lis en riet, een waar lustoord voor Nixe en Nikker (watergeesten), en zeker eenmaal, zo niet nog heden door hen bewoond. Maar wat de 'Kinholte' een bijzondere eigenaardigheid bijzette, was een plek, nagenoeg in het midden gelegen, een klaring omgeven door een honderdtal van de zwaarste eiken, oprijzende uit een haag van kreupelhout, en slechts toegankelijk langs twee nauwe voetpaden, een aan de noord- en een aan de zuidzijde. Niet geheel op het midden van dit plein, enigszins aan de oostkant, stond gedeeltelijk overschaduwd door een grote hazelstruik en omringd door weelderig varen en purperen wederik, een hunnenaltaar of offertafel, gevormd, evenals die in Vuursche, uit een viertal grauwe granietblokken, waarvan de bovenste, vlakker dan de overige, tot blad diende. Het was een schone plek, van een verheven karakter, en mocht naast een grootse indruk op de beschouwer te maken, vooral wanneer men haar betrad in de late avond, en bij het licht der volle maan – zoals ik haar het eerst en later nog menigmaal zag.

Dit hunnenaltaar (ik geloof dat het mijn oom dikwijls moeite genoeg kostte om de waarheid niet te kort te doen) was echter geen monument uit de grijze voortijd, want oom Jan had het met eigen handen, in navolging van dat op Lage Vuursche, opgericht, van stenen, niettemin die op of dicht bij het plein waren gevonden, en die dus – aangenomen dat de plek geen klaring was, gemaakt door een moderne hout-hakkersbijl, zoals tante Barbara meende te moeten beweren, zeer wel door de handen der Druïden of Blodmannen zelve, tot een heilige bestemming daar konden zijn samen gebracht. Tante Barbara, zei ik, beweerde, en behoeft niet te zeggen tot grote ergernis van haar broeder, dat het plein op bevel van haar grootvader was geklaard en dat het dus met Wodan of Thor, Frede noch Meda iets had uittestaan.

Het kwam mij echter voor dat die bewering van de goede vrouw zich minder gronde op een werkelijke herinnering of overlevering dan wel voortspoot uit de zucht om haar broeder sommige ergernissen betaald te zetten, die zij van hem ontving, waarbij ik echter tot haar verschoning niet mag verzwijgen, hoe zij het hoogst afkeurenswaard vond, dat goede Christenen zoveel belang stelden in afgodenplechtigheden, dat zij tijd noch geld te lief hadden om op een prik te kunnen weten, waar blinde heidenen vuren hadden gestookt en daarbij God weet welke gruwel hadden bedreven! Mijn oom erkende zo ik zei, hoewel met enige weerzin, de jeugd van het

Hunnenaltaar, maar wat de authenticiteit van de plek zelf aangaat, men behoefde zeide hij haar maar eenmaal te zien, om daarvan volkomen overtuigd te zijn, en alleen het vooroordeel of de onkunde in persoon kon slechts volhouden aan iets anders te denken.

Intussen waren, behalve dit eigenaardig in toestand voorkomen van het plein, twee zaken die het beweren van oom Jan een grote waarschijnlijkheid bijzetten en wel: voorwaar het vinden van verschillende wapens en werktuigen uit de steenperiode in en buiten het bos en ten tweede de nabijheid van een soort omheinde vlakte, van onbetwistbare heidense oorsprong, en als zodanig door de voornaamste oudheidkundigen erkend. Deze 'wildgraaf', in de wandeling het 'Hunnenkerkhof' genoemd, lag noordoostwaarts van Kenneborcht, een half uur lopen van de tegenwoordige noordelijke zoom van de Kinholte, welk bos blijkens de wortelen en afgeknotte stammen, die hier en daar boven de heizode uitstaken, zich waarschijnlijk tot aan en ligt wel over dat Hunnenkerkhof had uitgestrekt.

Tot zover de mythische beschrijving van het bos. Als je het bos uitliep, moest je over het Oude Diep: *"De Aa was een klein stroompje, waarvan ik straks sprak, en dat men in droge tijden gemakkelijk kon overspringen of door middel van de in zijn bed gelegde grote stenen kon overstappen, maar dat bij de minste regen op wal een vertoning maakt."* De jongeman beschreef zijn eerste bezoek aan het Kinholt, en het 'altaar' als volgt: *"Een weinig voor zonsondergang kwamen we op het plein aan en mocht mijn oom zich verheugen in de bewondering die de eerwaardige plek ten deel viel."* De schrijver, de dichter en de schilder in Albert Steenberg, werden alle drie wakker, toen de plek letterlijk en figuurlijk werd uitgelicht:

"Het grijze monument, gezonken in zijn bedding van mos en varen en bloemen, met zijn hazelstruik nog even in de top verlicht door een gloeiende zonestraal die zich een weg had weten te banen door het dicht gebladerte en het geheel zo schilderachtig deed uitkomen tegen de donkere hoge wand van eiken, die zich stout verheffende boven het lagere geboomte als reuzen, die hun fiere kruin in wolken baden, schitterend nog van goud, als 't aan hun voet reeds nacht is in het woud, was waarlijk een onderwerp, een perceel van een uitmunten meester waardig." Als bewijs van de aanwezigheid van de verre voorouders, vermeldde Albert een bezoek aan de plaats waar 'oude Warner' een Keltische beitel vond. De vondst zal vast zijn gedaan, net zo goed als later ook stenen werktuigen in De Weide zijn gevonden, maar kunnen helemaal los staan van het vermoedde altaar. Als de oude Druïden echt een open plaats in het Kinholt hadden laten kappen, dan was dat 2000 jaar later wel weer dichtgegroeid..... als er al ooit druïden zijn geweest, in het woud dat we nu Kinholt noemen. De prehistorie bestaat hier vooral in de fantasie. Twee andere wandelingen laten ons de realiteit zien. Die van een beschouwer en die van een radeloos mens.

DE WANDELING VAN JAN SOL

In 1900 verscheen de Nieuwe Drentsche Volksalmanak voor het jaar 1901, met daarin een uitgebreid artikel van J.E.Sol uit Steenwijk, afgerond in september 1900, over Kinholt en Fluitenberg. Jan Egberts Sol (1826-1902) was geboren op 31 december 1826 te Fluitenberg, als zoon van Egbert Jans Sol en Aaltien Roelofs Sijmens. Zijn herinneringen aan De Weide, Kinholt en Fluitenberg gingen terug op de tijd voordat De Weide was ontgonnen en werden aangevuld met historisch onderzoek. We citeren hier het begin van een wandeling:

Het Oude Diepje, bij het Kinholt en Fluitenberg, in de winter, voor de kanalisatie. Het was een gewild wandelgebied van Hoogeveeners, om er eventjes uit te zijn, en om de mooie natuur. Jan Egbert Sol beschreef wat hij zag en ervoer in de 19^e eeuw. Een notaris uit Groningen zocht het gebied op toen hij levensmoe was. We volgen hen op hun tocht.

“Wanneer men van Hoogeveen de straatweg langs de Schutstreek opwandelt, komt men bij een terrein vroeger het Drilveld geheten. 't Ligt tussen de Hoogeveense Vaart en Kinholt. Dat veld is thans nagenoeg geheel gecultiveerd. Alleen een stukje heideveld, groot ongeveer 1/4^e hectare, wijst nog aan wat het vroeger was Wij passeren de weg naar het aloude Kinholt. Hier is in een 60 jaren veel veranderd. Toen: alles eikenhout, krachtige stammen. Thans: geen enkele van een eerbiedwaardige dikte en ouderdom. Er zijn thans groepjes jonge eiken, maar overigens is het akkermaalshout: de den en de berk zijn er ruim vertegenwoordigd. Wij nemen bij de baanwachterswoning aan 't Kinholtsdijkje eens pauze. Wij zien dat bij de aanleg van 't spoor in 1869 een aanzienlijke strook van Kinholt is afgenomen. Het tegenwoordige Kinholt is slechts een gering overblijfsel van 't geen het omstreeks 1600 was. Het strekte zich uit: oostelijk tot aan het Echtensveen, westelijk tot nabij de Hondhang en dan verder zuidelijk naar Zuidwolde (Zuidzijde van het woud.) Het andere deel van Kinholt lag ten noorden van de Echtenerstroom (Oude Diep genaamd na het graven van de Hoogeveense Vaart) waar nu Fluitenberg ligt. Men heeft daar nog de namen Rotten, Kinholt, het Lage Holt, het Hooge Holt, Iemenbossen, Holtmaden. Allemaal namen die aan bos doen denken. Dit deel van Kinholt strekte zich in 1634 westelijk uit tot bij de Hondhang en oostelijk naderde het vrij ver de tegenwoordige straatweg van Hoogeveen naar Pesse. Dit gedeelte van Kinholt ten noorden van 't Oude Diep is reeds lang verdwenen (1638).

Tussen de beide delen van Kinholt lag en ligt aan weerszijden van 't Oude Diep een uitgebreide strook natuurlijk groenland, onder de algemene naam van Holtmaden bekend. Die Holtmaden lagen dus in Kinholt. Slingerend doorstroomt het Oude Diep die groenlanden naar Echten om zich daar in de Hoogeveense Vaart te ontlasten. Vóór het graven der Hoogeveense vaart was de Echterestroom breder en dieper dan thans. Uit de Echts- en Pesserven vloeide het overtollige water hoofdzakelijk naar die stroom, was er een veel hogere waterstand dan thans en lagen de hooilanden vaak zo als men wel zegt: 'te zoep en te biet'. De Echterestroom werd dan ook bevaren tot zelfs oostelijk van Kinholt en de eerste turf uit de Echtsvenen werden langs die stroom afgevoerd. Ook Fluitenberg bezat het recht van oeveren op die stroom voor af- en aanvoer van goederen. Moeilijk was 't dikwijls om uit die landen het hooi te vervoeren. Men bond vaak de paarden een soort schoenen onder de voeten en om de raderen stro om 't wegzakken in de moerassige bodem te voorkomen.

Wat was 't een zestig jaren geleden en later in die hooilanden – de Holtmaden – 's zomers, in de tijd der hooing levendig, vooral in de morgenstond! Die hooilanden behoorden bijna alle in eigendom aan ingezetenen van Zuidwolde en Pesse. Wanneer de maaiers en hooiers zich daar bevonden, begroette men elkaar met de scheldnamen: Pesser heksen en Zuidwoldeger bolkalver! In de lucht boven de hoofden: het getierel van de leeuwerik en kie-ie-vit! gritta! gritta! In de bomen aan weerszijden: koekoek! koekoek! Dat geroep duurde de gehele dag. In de vroege morgenstond was het – gelijk gezegd is – steeds het levendigst. (....)

In de laatste helft der 19^e eeuw zijn de meeste hooilanden van ingezetenen van Zuidwolde en Pesse bij Kinholt eigendom geworden van ingezetenen van Fluitenberg en heeft het schelden aldaar bijna geheel opgehouden. Men wordt wijzer. In dat uitgestrekte woud – Kinholt – en in de strook groenlanden – de Holtmaden – werd 's zomers, vooral wanneer de hooitijd geëindigd was, vee geweid. In 't bos ook vooral zwijnen, wanneer er eikels aanwezig waren, blijkens een akte van 1511 (....) waarbij de bezoldiging van de pastoor te Ruinen, destijds Goert Mulert, werd geregeld. Onder meer werd ook bepaald: 'ende als daer aecker (eikels) is in dat Kinholt, sal hy daarin driven altyd 2 swienen'. (....)

Wij wandelen langs 't Kinholtsdijkje een eindje verder en zijn bij 't Oude Diep. In de zomer soms hier en daar geheel droog, kan er in de winter wel eens meer dan 4, 5, ja 6 voet water staan. Tot aan 1861 moest men op voorvaderlijke manier de stroom doorwaden, wat bij hoge waterstand wel eens moeilijk ging. schrijver dezes zag meermalen hoe een boer zijn benen dwars over de zijdplanken of wagenladders legde, om zijn voeten droog te houden. Zo was het dan een grote verbetering, toen hier in genoemd jaar eindelijk door de eigenaren van Fluitenberg een brug werd gelegd. In 1899 is die brug geheel vernieuwd en bekostigd uit een fondsje, dat toebehoort aan de ingezetenen van Fluitenberg en Kalenberg.

Wandelen wij verder over het zo geknibbelde Kinholtsdijkje, dan komen wij in een stuk groen- en bouwland, groot ruim vier hectaren, dat nog heden Kinholt heet, terwijl het tegenwoordige bos – in onderscheiding daarvan – Kinholtsbos wordt genoemd. Wij komen bij het oude Fluitenberg. Hier vertoeven wij weer enige tijd.....” Tot zover Jan Egberts Sol, september 1900.

NOTARIS SANDERS

Hotel Frederiks was een begrip in Hoogeveen. Het hotel was ook wel bekend als Hotel Luinge. Over een van de gasten werd nog lang nagepraat: Hendrik Sanders.

Hendrik Sanders werd geboren te Lonneker, als zoon van Hendrik Sanders en Geertjen van Dalen. Hij trouwde met Cornelia Petronella Samson. Hij werd in 1913 notaris te Groningen. Hun 21-jarige dochter Dederika Cornelia Petronella Sanders trouwde op 19 april 1927 te Groningen met handelsbediende Lambertus Meijer. Hendrik Sanders was toen 52 jaar oud, toen zijn leven totaal op zijn kop werd gezet. Maar hij had het kunnen weten. Notaris Sanders hield zich onder meer bezig met het verduisteren van geld. Velen werden voor duizenden guldens benadeeld. Vooral door het knoeien met hypotheeken. Hij leefde op zeer grote voet, wat hij niet kon betalen van de 30 á 40.000 gulden die hij per jaar verdiende als notaris. Op donderdag 21 juli sprak de rechtbank te Groningen een faillissement uit. De notaris werd onder curatele gesteld van mr. Bolt en mr. A.B.Rood. In augustus 1927 werd bekend gemaakt dat er een voorlopig tekort kon worden vastgesteld van f 88.819,-. De notaris was bij het uitspreken van het faillissement niet meer aanwezig. Hij was vermist. Later konden zijn laatste dagen als volgt worden gereconstrueerd:

Maandag 18^e juli. Notaris Sanders vertrekt uit Groningen. Hij reist per trein naar het zuiden. Hij wordt gezien in Assen, waar vandaan hij naar Groningen telegrafeert dat hij rondloopt met plannen tot zelfdoding. De waarnemend commissaris van politie te Groningen heeft inmiddels al opsporing en aanhouding verzocht, in verband met verduistering van gelden en een brief, waarover zo meer. Op maandagavond komt de notaris met de trein aan in Hoogeveen. Hij vraagt en krijgt een kamer in het hotel Frederiks. Hotelhouder Antoon Hendrik Frederiks (1881-1935) spreekt hem persoonlijk, zodat hij later in een opgegeven signalement zijn gast kan herkennen.

Dinsdag 19 juli. Sanders brengt de hele dag op zijn hotelkamer door. Hij ligt in bed. Hij wenst niet gestoord te worden, geeft hij aan, als het personeel hem vraagt of hij ook wat wil eten of drinken.

Woensdag 20 juli. Sanders geeft te kennen dat hij een autotochtje naar Dedemsvaart wil maken. De hotelhouder zorgt ervoor dat dit wordt geregeld. In Dedemsvaart is hij in Hotel Hiemstra. Het valt op dat hij zich enigszins wonderlijk gedraagt. Wat men daarmee bedoelt, is niet nader uitgelegd. Van daaruit keert hij terug naar Hoogeveen. Rond 17.30-18.00 uur verlaat hij zijn hotel, met achterlating van zijn overjas, en een bruinleren aktetas met papieren. De hotelhouder stelt onmiddellijk burgemeester Bouma van Hoogeveen in kennis van de bijzondere gebeurtenis. Deze stelt een onderzoek in, met politiemensen uit Hoogeveen. De achtergebleven overjas is met zekerheid van Sanders, want daar staat zijn naam in. In de aktentas zit een vloei, met daarop in spiegelbeeld de handtekening van de notaris.

Tussentijds is notaris Sanders van hotel Frederiks naar het Zuideinde gewandeld, bij het Kruis. Daar neemt hij de weg over de Schutstreek. In een touwwinkel vraagt hij een stevig stuk touw van een paar meter lengte. De handelaar verkoopt hem een bosje koord, het zogenaamde trekkoord. De verkoper is zich van geen kwaad bewust. Later, als duidelijk is wat er gebeurd is, doet hij zijn verhaal aan de politie. Sanders loopt verder westwaarts, langs de Hoogeveense Vaart. Hij is niet bekend met het Kinholt, maar ziet dat blijkbaar in de verte. Dat Kinholt, daar zoekt hij zijn weg in. Tot een plek, ver, ver weg in het bos.

Donderdag 21 juli. De dag van het faillissement. Deze middag vertrekken vier rechercheurs uit Groningen op de motor naar Hoogeveen, om het onderzoek samen op te pakken. Tussentijds heeft onderzoek nog niets opgeleverd.

Vrijdag 22 juli. Via kranten komt naar buiten dat de notaris een afscheidsbrief heeft geschreven aan een familielid. Hij vertelt daarin dat zijn administratie in de war was. Daarmee zegt hij dus ook: er is geen sprake van moedwillige verduistering. Omdat hij in deze brief ook aangeeft dat hij zich van het leven wil beroven, heeft de familie direct de politie ingeschakeld. De tekorten bij de notaris zijn zeer groot, blijkt uit de brief. De administratie is zo hopeloos in de war, dat onmogelijk zelfs kan worden benaderd hoe groot het tekort is. Verder lezen we over *'een vrij aanzienlijk gelds-bedrag'* dat Sanders bij zich heeft.

Zaterdag 23 juli. Deze zaterdag gaat men via de Schutstreek verder met zoeken in de omgeving. Om 15.30 uur wordt in het Kinholt het lichaam van de notaris gevonden. Het bevindt zich op een bijna onvindbare plaats, in het donkere, dichte kreupelhout van het Kinholt, waar vrijwel nooit iemand komt. De notaris lijkt een plaats opgezocht te hebben waar hij mogelijk helemaal van de wereld kon verdwijnen, zonder dat iemand hem terug zou vinden. Hij hangt aan een boom, deels in een sloot. Burgemeester Bouma regelt een auto, waardoor het lichaam zonder veel ophef kan worden overgebracht naar het baarhuisje op de begraafplaats te Hoogeveen. De Groninger hoofdinspecteur Moolenaar is inmiddels ter plaatse. Er wordt op het lichaam een bedrag van f 400,- aangetroffen, plus nog enkele persoonlijke zaken. Waar is de 10 á 11.000 gulden, die men op hem verwachtte aan te treffen? Of is dat er niet geweest? Dokter A.M.Frederikse van Zuidwolde verricht lijkschouw. Het lichaam blijft die nacht in het baarhuisje.

Zondag 24 juli. De familie van notaris Sanders komt aan in Hoogeveen, om te regelen wat er geregeld moet worden. De familie spreekt de wens uit om hem in Hoogeveen te begraven. Dat zal met spoed gebeuren.

Notaris Sanders werd op 26 juli begraven te Hoogeveen. Hij rust op gedeelte 1, graf 325. Wie vanaf het baarhuisje op de oude begraafplaats naar het oosten loopt, vindt zijn graf aan de rechterkant, direct op de hoek van een van de rijen eigen graven. Op het graf vinden we enkel zijn naam, geboorte- en sterfdatum. Het lijkt alsof de familie in dubbele zin afscheid van hem heeft genomen. Er was echter wel degelijk warme belangstelling. Toen de kist in het gemetselde familiegraf werd neergelaten strooide de schoonzoon rozen in het graf, geplukt door de echtgenote en de dochter van de overledene. Het voorbeeld werd gevolgd door de verdere familieleden. Een zwager dankte namens zuster en kinderen voor de laatste eer, zoals deze aan de overledene werd bewezen. Een grote menichschare woonde onder diepe stilte de plechtigheid bij. Een familiegraf. Maar dat graf bleef verder leeg. Dat weer wel. Hij rust alleen, al 95 jaar, in zijn zelfverkozen verbanningsoord. Zijn laatste dagen werden breed uitgemeten in het Nieuwsblad van het Noorden.

HET LAND VAN DE BOERHOORN EN DE SCHEPERSHOORN

Hiervoor werd de koeherder al eens genoemd. Het Hoogeveen ten oosten van de A28 heeft zijn trommelslager. De woonwijk De Weide is onderdeel geweest van die andere Drentse communicatiecultuur. Hier klonk de Drentse boerhoorn. De boerhoorn werd gebruikt om de dorpsgemeenschap bij elkaar te blazen, voorafgaand aan gezamenlijke werkzaamheden. Jan Uilenberg (1881-1962) groeide op in Zuidwolde en schreef over de boerhoorn, zoals die werd ingezet als brandalarm, als het boekweitbranden uit de hand liep. We zitten aan het begin van het verhaal in de school van Zuidwolde, eind 19^e eeuw: *"Opeens weerklinkt er getoet. 'Het boerhoorn giet!', fluisteren de jongens. Meester Meulstee (pseudoniem) loopt naar de school-*

deur, spreekt met een voorbijganger en zegt tot zijn leerlingen: 'Vuur in 't veld!'. Dat wil zegge, dat door een straffe noordoostenwind, de gunstigste wind voor het branden, het vuur de perkten te buiten is gegaan en vanuit het veen zich verbreidt over het zandige heideterrein. De verstuuving van de hete veenas zet alles in gloed. Als om twaalf uur de jeugd naar huis rent, zit Tienus Haneveld (pseuodoniem), de gemeentewerkman, al in de toren en klept met de klepel tegen de klokwand. Dit kleppen vervangt het gewone luiden en is een oproep tot 'allen in 't geweer!'. Uit vele huizen komen mannen met schoppen. Alles rept zich om de hakbossen, die als een brede singel de es omzomen, te beschermen tegen het aanrollende en aanstuivende vuur, dat snel door de lage dopheide schuift, door de hoge riegtoppen knetert en oplaait in verspreide zwerfdennen." Vervolgens beschrijft Uilenberg hoe men de brand met veel moeite meester wordt.

Bij De Weide kunnen we denken aan koeherders, die samen met het vee de velden en weiden door liepen, op zoek naar voedsel voor het vee. Een beschrijving van zo'n koeherder uit de Drentsche Volksalmanak van 1848 zegt: 'De Drentse landman is in 't algemeen zeer spaarzaam. (...) Zijn vee weidt hij overdag kostenlos in de marke en het wordt 's avonds door het geluid des hoorns weder dorpswaarts geroepen, gelijk het 's morgens was uitgeleid. Dit horengeluid is akelig en eentonig....'. Deze wijze van hoorngebruik kennen we tevens van de schaapherders, eveneens aanwezig in het veld toen De Weide nog weide en heide was. En bos.

In de Provinciale Drentsche en Asser Courant van 4 februari 1884 lezen we over flinke houtkap in het Kinholt. Het is een gebruiksbos geweest, waarin de bomen werden geoogst die bruikbaar waren voor timmerhout, scheepsbouw en boerengerief. En dat eeuw na eeuw.

(Bronnen: Er zijn twee uitgebreidere studies voor handen, waarin de auteur met duidelijke bronvermelding ingaat op archeologische vondsten en de oudste geschiedenis van het leengoed van de Zeven Hoeven. Deze tekst is een samenvatting.)

Houtverkoop - Kinholt.

De Notaris Mr. H. J. CARSTEN te Hoogeveen zal, op

Donderdag 7 Februari e.k.,

des avonds om 7 uur, in het Café OGTEROP te Hoogeveen, ten verzoeken van den Heer H. ELEVELD, doen **inzetten**:

150 Elken Stamboomen,

waaronder **zeer zware**, staande in Kinholtsbosch in de nabijheid van de Hoogeveense vaart te Zuidwolde, geschikt voor

Scheepsbouw, Timmerhout enz., alsmede **2 zware EIKENBOOMEN**, liggende op de plaats van Duinkerken, Westkant 7e wijk te Hoogeveen.

Aanwijzing zal geschieden door Hk. NIJMEIJER op 't Schut te Hoogeveen.

DE BOERDERIJ BIJ HET KINHOLT

De geschiedenis van stukken grond en de daarop gebouwde boerderijen of andere panden, is goed te volgen via het kadaster. Bij het Kinholt stond in de 19^e en de 20^e eeuw een boerderij, die ook wel werd aangeduid als 'het Kinholt'. Het pand stond, gezien naar de huidige situatie, bij de oprijlaan van het COA, de voormalige Grittenborgh. De grond was generatieslang deel van de weiden van Steenberg en Ten Arlo. Bij de instelling van het kadaster was de grond echter al verdeeld. We volgen grond en boerderij en vullen het aan met informatie uit enkele andere bronnen.

A 422, boerderij De Weide 29/Kinholtsweg 2.

1832: Willem Willems Pinksterhuis en consorten hebben bij het ingaan van het kadaster een groot stuk weiland bij het Kinholt, perceel A 1, metend 6 hectare, 6 are en 80 centiare. Dat wordt in 1846 opgesplitst.

1846: Het weiland A 1 valt uit elkaar in drie stukken bouwland, een stuk weiland, een stuk hooiland en een huis. Dat huis is dit jaar gebouwd op perceel A 422. Het perceel is 2 are en 10 centiare groot. De boerderij wordt verhuurd.

1849: Bij de volkstelling van 19 november wonen in het pand 318a, de boerderij bij het Kinholt:

Jan Geerts Grissen, 1797, Zuidwolde, Ned.Herv, landbouwer.

Margje Alberts Pinksterhuis, 1804, De Wijk.

Geert, 1833, Hendrikje, 1836, Grietje, 1841, Albertje, 1846.

Geert Geerts Grissen, 1841 (zv arbeidster Grietje Geerts Grissen en NN).

1861: Bij een boedelscheiding gaat het pand over naar Willem Pinksterhuis.

1884: Door vererving gaat het pand over op Willem Pinksterhuis.

1886: Er is sprake van scheiding van goederen. Het pand gaat door naar Geuchien Schoonvelde, landbouwer in De Wijk.

1888: Er is sprake van herbouw van het pand. Dit is het gevolg van een brand, beschreven in de Provinciale Drentsche en Asser Courant van 18 juni 1888: *"Hoogeveen, 15 juni. Hedenmiddag te half vier sloeg de bliksem in het huis van de landbouwer H. van den Berg te Kinholt, gemeente Zuidwolde, toekomende aan de heer G. Schoonvelde. Het huis, met al wat er in was, was spoedig in de as gelegd, met uitzondering echter van het vee, dat de bewoners, die, toen de brand uitbrak, op het land waren, gelukkig hebben kunnen redden. Het huis was verzekerd, doch de goederen niet."*

1889: Er is opnieuw – beter gezegd 'nog steeds'- sprake van herbouw van het pand. Het pand gaat dan verder als perceel A 1202 van Ten Arlo, huis en erf, groot 4 are en 55 centiare. Gelet op de perceelgrootte is het pand bij deze herbouw flink vergroot.

1906: In de Provinciale Drentsche en Asser Courant van 16 januari vraagt L.Oosterhuis te Kinholt bij Hoogeveen een flinke boerenknecht *'goed kunnende melken'*.

1909: Het pand komt breed uit in de kranten door de dood van Kris Kats:

Provinciale Drentsche en Asser Courant, 28 april 1909: *"Hoogeveen, 27 april. Men deelt ons zo juist mede, ongeveer 3 uur in de namiddag, dat op de boerderij van L. Oosterhuis te Kinholt bij de Nieuwe Brug, gemeente Zuidwolde, door het spelen met een geweer iemand moet gedood zijn. Marechaussee trok onmiddellijk derwaarts op 't vernemen van 't bericht". De editie van 29 april kon meer zekerheid geven: "Nader meldt men ons omtrent het ongeluk te Zuidwolde: Hedenmiddag had een vreselijk ongeluk plaats ten huize van de landbouwer Oosterhuis te Kinholt in deze gemeente. De beide knechten, Gerrit van de Belt en Kris Kats, waren op de*

deel en een geladen geweer lag op de hilde. Van de Belt schijnt in de mening geweest te zijn dat het ongeladen was, en houdt het, als jongens helaas meer doen, zijn kameraad toe met de woorden: za'k oe ies? Een schot viel en Kats zeeg neer, om niet meer op te staan. Hij was in 't hoofd getroffen. Twee jonge levens verwoest door laakbare onvoorzichtigheid van een twintigjarige, wien men met geweld moest tegenhouden zelfmoord te plegen. De verslagene was enige jaren ouder. Wat doet men ook met een geladen geweer op de hilde (de zolder boven de koeien)?”

Op de boerderij woonden in deze periode het echtpaar Lukas Oosterhuis en Roelofje Middelveld. Volgens het Nieuwsblad van Friesland van 1 mei 1909 ging het bij het geweer om een oud ganzenroer. Het was geladen met hagel. Kris Kats werd maar 28 jaar oud. Hij was een zoon van Jan Kats en Aaltje Martinus uit Hoogeveen, geboren op 22 maart 1881. Hij stierf op 27 april 1909, om 1 uur in de middag, lezen we in de overlijdensakte. Het gebeurde in de middagpauze. Een ganzenroer is een vrij fors wapen met een relatief brede loop. Kris moet er vreselijk uit hebben gezien. We krijgen een ander beeld van hem in zijn gezonde jaren, door wat er op papier kwam op het moment toen hij moest loten voor militaire dienst. Hij werd afgekeurd, omdat hij te klein was. Hij was 1 meter, 51 centimeter en 7 millimeter lang. Hij had een ovaal aangezicht, laag voorhoofd, grijze ogen, gewone neus en mond, ronde kin en blond haar en wenkbrauwen.

1911: In het Nieuwsblad van het Noorden van 8 september biedt L.Oosterhuis te Kinholt, bij Hoogeveen, te koop aan: *‘Een extra zware bruine ruin, mak en bereden bij spoor en tram’*. Oftewel: niet schrikkerig bij geluid van trein of tram.

1913: Er is sprake van scheiding van goederen. Het pand gaat door naar Arend Schoonvelde, landbouwer te Koekange. Het staat nu geregistreerd als huis, schuur, stookhuis en erf. Na Arends overlijden gaat het door naar zijn dochter Geuzina en naar Arend Hendrik Robaard, landbouwer te Veeningen.

1924: Per 12 mei is Arend Snijder ingeschreven als hoofdbewoner.

1928: In de Provinciale Drentsche en Asser Courant van 29 december wordt deze boerderij te huur aangeboden. Aanwijzing geschiedt door de huidige huurder Lucas Oosterhuis. Inlichtingen te bekomen en gesloten briefjes in te leveren bij A.Schoonvelde te De Stapel, voor of op 27 december a.s. De advertentie verscheen echter 2 dagen later pas. De advertentie had echter ook al eerder in kranten gestaan, zoals in de Provinciale Drentsche en Asser Courant van 22 december.

1951: Per 2 november is ook Harm Snijder ingeschreven als hoofdbewoner.

1956: Er is sprake van vereniging van percelen. Er is nu sprake van perceel A 1502 bestaand uit huis, schuur, erf, bos en weiland, groot 18 hectare, 87 are en 75 centiare.

1959: Harm Snijder wordt uitgeschreven als hoofdbewoner per 27 april en vertrekt naar Hoogeveen.

1974: Harm Snijder vertrekt als hoofdbewoner per 9 augustus, naar Westerbork. De nieuwe hoofdbewoner per 9 augustus is Koop A. Snijder.

1975: Koop A. Snijder vertrekt per 13 februari naar Westerbork. Het pand wordt mei 1975 afgebroken.

LUCHTAANVALLEN EN BOMMEN IN EN BIJ HET KINHOLT

Een bos wordt getekend door bomen, een bos wordt getekend door van bedding veranderende riviertjes, een bos wordt in oorlogstijd ook getekend door inslaande bommen. Zeker als dat bos ook nog eens dicht bij een spoorlijn ligt. We kennen uit

de oorlogsjaren diverse meldingen daarvan. Het was dinsdagmorgen, 7 november 1944, 11.30 uur. Bij de komst van laagvliegende geallieerde toestellen kroop een ooggetuige, Hendrik Smit, in een droge sloot, zodat ze bij beschietingen over hem heen schoten. Zijn echtgenote zat in huis. Ze heette Willempje Schipper. Ze woonde op Schutstraat 247. Ze had twee kleine kinderen op schoot en twee kinderen tegen zich aangetrokken. Ze had haar stoel dicht tegen de muur aangeschoven, waardoor ze zich beter beschermd voelde. Ze voelde zelf wel aan dat ze zichzelf wat wijs maakte, want de "muur" was een houten schot. Haar oudste dochter van een jaar of tien zei: "Moe, waar is vaar dan nou?" Moeder begon te huilen en snauwde: "Kiend, gao toch weg te zeuren!" Moeder zat er net zo over in als haar dochter, maar dit te verwoorden, dat was net teveel. Daarop keek moeder het raam uit en zag iets wat ze nog nooit gezien had. Ondanks de angst van dat moment werd ze gefascineerd door de schoonheid die het geweld toch nog in zich mee kon dragen. Boven het Kinholtsbos zag ze een jachtbommenwerper sierlijk aanvliegen. Een bom maakte zich los van het toestel en zoefde naar de grond. Een fontein van stof en aarde was het resultaat. Het was een zeldzaam gezicht, te zien hoe de spoorlijn gebombardeerd werd.

De trein reed door richting Echten, waar hij opnieuw werd beschoten. Hierbij werd de stoker zwaar gewond. De locomotief werd licht beschadigd. Aaldert Jan Sieders, de zoon van de brillenmaker van de Hoofdstraat, maakte van dichtbij een lucht-aanval mee, bij het Kinholt. Het was waarschijnlijk niet een van de genoemde bombardementen, want hij was er zeker van dat het op een zaterdag plaatsvond. Het was wel zo dat ook deze aanval in 1944 of begin 1945 plaatsgevonden moet hebben. Zijn verloofde woonde "beneden schut", op de plaats van het latere hotel Hoogeveen. 's Zaterdagmiddags trokken ze samen de velden in, de hond bij zich, en maakten lange wandelingen. Zo kwamen ze ook op een zaterdag bij het Kinholtsbos, op het moment dat daar een jachtbommenwerper de aanval op de spoorlijn inzette. Ze zochten bescherming in de struiken, tot de aanval voorbij was.

Aantekeningen uit de Tweede Wereldoorlog maken melding van vier brisantbommen in Kinholt, op dinsdag 7 november 1944 rond 11.30 uur. Eén van de bommen viel ten noorden van de lijn, op de rand van de spoorloot, waardoor de modderfontijn ontstond. Aan de spoorweg werd geen schade aangericht. Het spoorhuisje bij de Kinholtsweg zat helemaal onder de modder, en was beschadigd door de ingeslagen kogels van de boordwapens van het vliegtuig. Nog geen week later, op maandag 13 november 1944, weer om 11.30 uur, vielen er drie bommen op het land en in het bosje van Arend Snijder, te Kinholt. Op luchtfoto's van de RAF uit het eind van de Tweede Wereldoorlog is nog te zien dat er enkele kale plekken in het Kinholtsbos zitten, waar de bommen gevallen moeten zijn. Eén van die bommen moet, gelet op de foto's, ingeslagen zijn waar nu op de oostkant van de Kinholtsweg bordjes staan, wijzend op de educatieve waarde van het bos. De natuur is er zijn gang gegaan, en heeft de open plekken weer gevuld.

De ene bom op het land van Arend Snijder maakte meer indruk. Zijn boerderij stond even zuidelijker, naast de uitrit van de huidige gevangenis. Het was 13 november 1944, en het was akelig ruig stormachtig weer. Ze hadden net hun aardappels afgeleverd. De koeien waren al op stal gezet. Met dat de vliegtuigen kwamen werden de paarden, die de aardappels getrokken hadden, in alle haast in de stal gedreven. De Snijdersonen gingen plat op de deel liggen. 's Zomers kropen ze wel in de kelder of in de koegreppel, om veilig te zijn bij beschietingen. Ze lagen nog maar net of er volgde een geweldige knal. De koedeuren vlogen los, de koeien loeiden angstig, buiten

was het allemaal vuur..... Waar de bom neergekomen was zat een gat met een doorsnede van een meter of tien en een diepte van een meter of vijf. De boerderij was onbeschadigd. Later werden er bomscherven op het dak gevonden. De spoorwegwoning bij Kinholt, bewoond door A.Zuidema, had schade aan het vensterglas. Het gat in het land bij Snijder bleef de eerste maand droog. Toen de herfstregens kwamen werd het gat met water gevuld. Het is ook niet weer droog geweest. We zien deze bomkrater terug op luchtfoto's, welke op het eind van de oorlog door de RAF van Hoogeveen en omstreken werden gemaakt. De krater is herkenbaar, zoals hij door ooggetuigen werd beschreven: een flink gat, met er in een donkere vlek, het water.

Na de oorlog werd er over het dichten van de krater gesproken. Dat zou f 100,-- moeten kosten, werd hen gezegd door de grondmaatschappij van wie ze het land pachtten. Ze moesten het zelf maar zien te dichten. Dat gebeurde dan ook. Hout, puin, zand en allerlei afval diende als basis, waarna er aarde opgebracht werd. Bij de bouw van de gevangenis de Grittenborgh werd de krater weer actueel. De ondergrond bleek daar bij het heien een geheel andere structuur te hebben. Bij nader onderzoek bleek er een soort ondergrondse vuilnisbelt aanwezig te zijn, de restanten van de met afval gevulde bomkrater. De troep moest er eerst weer uitgehaald worden, wat al met al meer heeft gekost dan dat men 40 jaar daarvoor nodig gehad zou hebben om het gat fatsoenlijk dicht te maken, als de grondmaatschappij toeschietelijker was geweest. De heipalen die daar in de aarde verdwenen, zitten precies onder de noordwesthoek van het gebouwencomplex.

Terug naar de oorlog. In de nacht van 29 op 30 november 1944 kwamen in De Weide, aan de oostkant van de spoorlijn Meppel-Hoogeveen in een perceel bosgrond, drie bommen terecht. In dezelfde nacht werd in het Kinholt een trein beschoten, waarbij ook twee bommen werden afgeworpen. Er ontstond geen schade. Hoewel er bij het bombarderen van de spoorweg bij Hoogeveen vooral sprake was van missers, is de lijn ter hoogte van de gevangenis één keer geraakt. Het was op Goede Vrijdag, vrijdag 30 maart 1945, vlak voor de bevrijding, zo rond 17.00 uur. De bommen vielen tegen de noordoosthoek van de gevangenis. Het vliegtuig kwam uit de richting van Echten en liet maar één bom vallen, zo werd jaren later verteld, om aan te geven hoe goed dit keer gemikt was. Midden op de lijn! De Duitsers waren er direct bij. De toestromende nieuwsgierigen werden aan het werk gezet. Kort daarop hadden ze onder dwang het gat weer gedicht en konden de bielzen en de rails weer gelegd worden. Het is maar de vraag hoe goed er werkelijk gemikt is, want de piloot had het zekere voor het onzekere genomen en twee bommen in plaats van één afgeworpen. We lezen erover in het oorlogsdagboek van Wiert Veldman: *“30 maart 1945 (Goede Vrijdag). Meer dan duizend vliegtuigen over; 17.00 uur twee harde slagen, twee bommen op de spoorlijn bij Kinholt gevallen.”*

Op de luchtfoto zien we Schoonvelde, een woonwijk in De Weide, augustus 1975. Schoonvelde-Oost is al gebouwd. Schoonvelde-West ligt er nog bij als weiland. We zien duidelijk de Kinholtsweg als lichte streep door het landschap. De bomen en de bospartijen liggen er voor een groot deel nog steeds. Drie bossen, of vier? En enkele mooie groenstroken. Precies in het midden zien we het bosje aan de Van Leeuwenhoekstraat.

BOSSEN, BOSJES EN GROENSTROKEN IN DE WEIDE

In de huidige situatie vallen de restanten van het Kinholtsbos uit elkaar in drie bossen, bosjes, en enkele groenstroken. Het is maar net wanneer we een brede groenstrook een bosje zouden willen noemen, anders kunnen we er ook vier van maken. We hebben het huidige Kinholtsbos aan weerszijden van de Kinholtsbos, zuidelijk van de spoorbaan. Dan is er een groenstrook achter het gebouw van het COA, de voormalige gevangenis De Grittenborgh. Deze loopt over in het Grissenbos of Grittenbos. Dat gaat weer verder als groenstrook achter ziekenhuis Bethesda, met een brede strook c.q. smal bosje naast de A28 als afsluiting. Een ander restant is het bosje aan de Van Leeuwenhoekstraat. Daar, op de afscheiding van enkele percelen weiland, groeiden zoveel bomen op, dat er inmiddels een bospad met bomenrijen aan weerszijden ligt, van de Van Leeuwenhoekstraat tot dicht op de kerk de Vredehorst: het Eleveldsbosje.

HET GRISSENBOESJE

De 'boerderij van Snijder', zoals het pand wordt herinnerd, is in 1846 gesticht op de grond van Willem Willems Pinksterhuis en consorten, met als eerste bewoners Jan Geerts Grissen en Margje Alberts Pinksterhuis. Aan de ene kant van de boerderij lag het Kinholtsbos. Aan de andere kant een restant van eveneens dat Kinholtsbos, maar daar was deze naam niet meer voor in zwang. Men sprak van Grissenbos. Het bos bij Grissen. De naam verbasterde tot 'Grittenbos' en zelfs 'Christenbos'. Jan Geerts Grissen raakte uit zicht. Totaal vergeten, tot het onderzoek naar de geschiedenis van De Weide hem als bewoner van de boerderij naar voren bracht. Terwijl behoud van het Kinholt van begin af aan voor de hand lag, was dit niet zo bij het Grissenbosje. Grondeigenaar B.H. van Hees schreef een brief aan de Raad van Hoogeveen, ingekomen 1 juni 1965 (dossier 4838). Hij gaf aan dat gebleken is dat diverse percelen van zijn grond waren opgenomen in een onteigeningsplan.

"Nu behoort het perceel nummer 1630 deels tot het z.g. Christenbosje. Ik meen er bezwaar tegen te moeten maken dat dit bosje gesplitst wordt, en waarschijnlijk

gedeeltelijk zal moeten verdwijnen. Uit het oogpunt van landschapsschoon dient dit m.i. voorkomen te worden. Beleefd verzoek ik U dan ook het daartoe te willen leiden, dat het gedeelte van nummer 1630, voor zover bos, uit het onteigeningsplan wordt geschrapt”.

Het Grissenbosje op 29 november 1944, gefotografeerd door de Royal Air Force.

De spoorlijn is duidelijk aanwezig. We zien links een oude loop van het Oude Diepje.

Het bosje is na de bouw van Bethesda uitgebreid met een boomstrook op de oostzijde.

In een brief van 7 juli 1965 in genoemd dossier behandelde de gemeente Hoogeveen de tegen de onteigeningen ingebrachte bezwaren. Wat betreft de brief van Van Hees: *“Dit bezwaar is vooral gegrond op de vrees voor aantasting van het landschapsschoon. Het te onteigenen perceel (....) maakt namelijk deel uit van een complex bos, groot $\pm 1 \frac{1}{2}$ ha en deels opgaand hout, dat als overblijfsel geldt van het vroegere bosgebied tussen Hoogeveen en Echten. Uiteraard ligt het ook geenszins in onze bedoeling om van dit bosje een gedeelte op te offeren ten behoeve van een andere bestemming. Behalve uit landschappelijk oogpunt is handhaving van de bestaande flora op het te onteigenen perceel noodzakelijk, althans zeer gewenst, als onderdeel van een stevige beplantingsstrook tussen het geprojecteerde ziekenhuis enerzijds en de spoorweg en de provinciale autoweg anderzijds. In het uitbreidingsplan is deze gedachte aldus uitgewerkt dat het eigenlijke ziekenhuis-terrein aan de noord- en oostzijde door een strook ‘openbaar groen’ ter breedte van 40-60 meter wordt omgeven”.* Waarvan akte.

Onteigening ging gewoon door, maar wel in combinatie met een voorbereiding op het bestemmingsplan, waarin het Grissenbos als buffer rondom Bethesda een permanente plaats kreeg. Een werkgroep van het IVN hield zich bezig met de ontwikkeling van het bosje. Men sprak sindsdien alleen nog maar van ‘Grittenbos’. Een oude loop en een restant van een van de toevoerstroompjes van het Oude Diepje werd hersteld. Het bosje werd een permanente broedplaats van roeken. Zo kreeg het een nieuwe bijnaam, ook al weer tientallen jaren in gebruik: het Kraaiebosje.

Grittenborgh, in aanbouw, rechts het Grittenbosje.

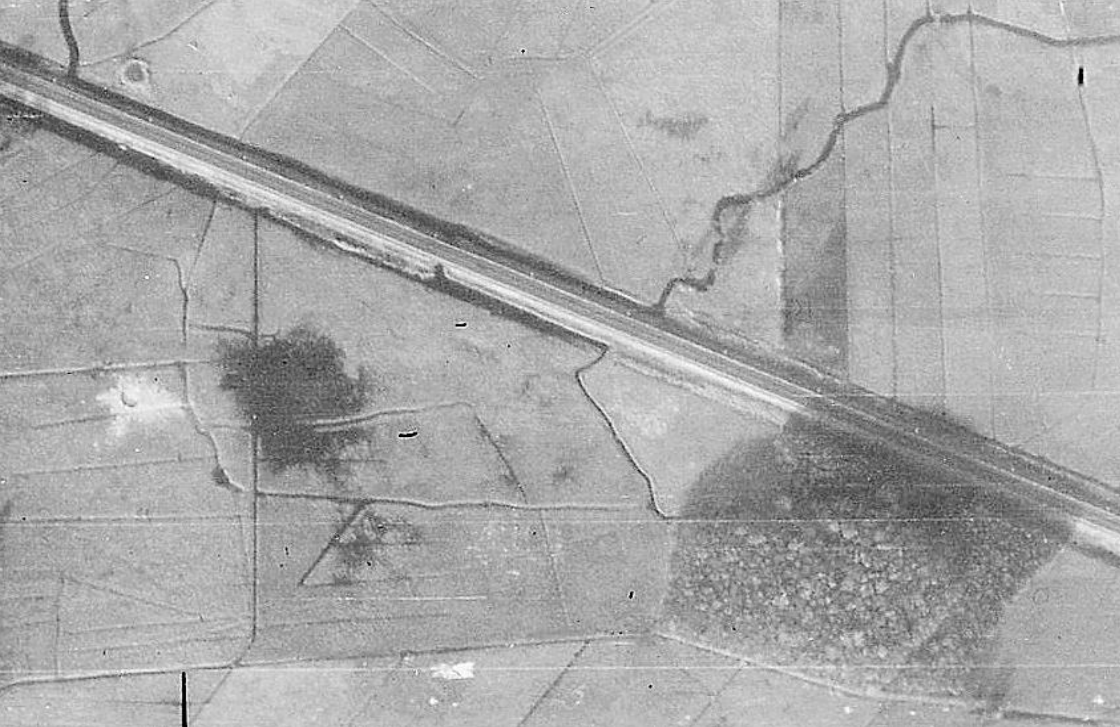
Waar de naam van het bosje van afkomstig was, dat was zover uit zicht, dat we in het in 1973 goedgekeurde bestemmingsplan De Weide de zinssnede tegenkomen: “*de naam kan zijn ontleend aan de grutto, dan wel aan de persoonsnaam Grit*”. Deze uitleg werd nadien vele malen herhaald. Zo kwam de verbastering terecht in de naam ‘Grittenhof’ voor een wijk van De Weide, en in de naam van de ‘Grittenborgh’, voor een penitentiare inrichting en een asielzoekerscentrum. De andere kant op, richting het station, was een fietsverbinding opgenomen. De verbinding zou vanaf de Kinholtsweg door het Christenbosje en over het ziekenhuisterrein over een viaduct naar de Blankenslaan lopen. De NS had al met het plan ingestemd, maar het ziekenhuis lag dwars. Een ziekenhuis vereiste nu eenmaal privacy voor haar patiënten. Men was dan ook al druk bezig met een tuinplan. Ook kwam er een psychiatrische afdeling op het terrein, wat het besloten karakter van het ziekenhuisterrein alleen maar belangrijker maakte. Het ziekenhuis was dan ook niet van plan om het Grittenbos open te stellen voor jan en alleman, maar uitsluitend voor de patiënten. De gemeente zag op 14 februari 1972 dan ook af van verdere plannen.

Een foto van de RAF uit 1945. Rechts van het midden zijn twee witte streepjes toegevoegd. Daar tussen staat een boom. Direct op de noordkant daarvan staat nu de woning van de auteur van deze studie. Noordelijker, bij de witte vlek in het weiland, zien we de bomkrater waarop later de hoek van de Grittenborgh werd gebouwd. Daar links onder zien we de boerderij van ‘Snieder’. Wat ook opvalt: het bosje midden in de huidige wijk Schoonvelde-West en de rijen bomen. Ze staan er nog steeds. Dat bosje – links van de witte streepjes bij de boom – lijkt niet aangeplant. Het was volgens opeenvolgende topografische kaarten een gedeelte van een onontgonnen veld. Terwijl de omgeving tot weiland werd gemaakt, bleef dit braak liggen en raakte als vanzelf begroeid met bomen en struiken. Nog even naar rechtsboven: daar zien we een kronkelende donkere streep door het Grittenbosje. Het is één van de voedingsbeken van het Oude Diepje. Hij ligt er nog steeds, in dat bosje.

Bij de aanleg van de woonwijk De Weide is gekozen voor het terug laten keren van oude namen. De wijk Schoonvelde ligt echter grotendeels op het land van de familie Eleveld, terwijl die naam niet is teruggekomen. Bij deze dopen we het bosje aan de Van Leeuwenhoekstraat tot het Eleveldsbosje. We zien bos en groenstrook op een luchtfoto uit 1977. Schoonvelde West is nog in aanbouw. (Archief Gemeente Hoogeveen)

Luchtfoto van de Royal Air Force van november 1944. Rechtsboven zien we het Oude Diepje kronkelen. Het gaat over in de spoorloot. Linksboven komt dat Oude Diepje er weer uit en vervolgt een kronkelende loop, richting Echten. Op de zuidzijde van de spoorbaan zien we ook diverse kronkelende lopen. Ze zijn in gebruik als sloten en konden zodanig ook overleven, maar het geeft tevens aan hoe grillig de zuidelijke lus van het Oude Diepje hier verliep. Op de linkerzijde van het bosje rechts, het Grittenbos, komt het stroompje uit het bos tevoorschijn, dat doorliep tot in de recreatieplas Schoonhoven tussen Hollandscheveld en Elim.

HET HOLLANDSCHEVELDSE DIEPJE

Achter het COA, de voormalige gevangenis de Grittenborgh, loopt een kronkelende stroom uit in de spoorloot. Als we deze volgen, komen we in het Grittenbos, het wandelbos van ziekenhuis Bethesda. Dit is deels een zuidelijke loop van het Oude Diepje zelf, dat zijn functie verloor toen met de aanleg van de spoorbaan de noordelijker delen van het Oude Diepje verbonden werden door de spoorloot, op de noordzijde van de spoorbaan. Direct bij het Grittenbos is dit echter een andere beek. Het Oude Diepje had meerdere voedingsbeken, waarvan er één uit het Grittenbos kwam. Op de topografische kaarten van plm. 1900 zien we dat dit stroompje in het bos de grens vormt tussen de gemeenten Zuidwolde en Ruinen, c.q. de streken De Weide en Fluitenberg. Deze grens lag op de noordkant ervan. Het beekje zelf was Zuidwolde. De oostkant van het Grittenbos was toentertijd al gemeente Hoogeveen.

Bijzonder interessant is ook wat gedetailleerde bodemkaarten ons kunnen vertellen van het verleden van het gebied. Er werd gebruik gemaakt van een bodemkaart,

beschikbaar gesteld door de gemeente Hoogeveen, kaartblad 22, West-Coevorden. Beekjes en stroompjes laten duizenden jaren later nog een getuige in de bodem achter, in de vorm van een laagje veen, dat op de bodemkaarten terug te vinden is. Zo leren we het Hollandscheveldse Diepje kennen, een prehistorisch stroompje. De veenlaag die eraan herinnert begint ongeveer 80 meter ten noorden van het Jufferspad, het fietspad ten oosten van het Zuideropgaande, half tussen het Zuideropgaande en de waterlossing aldaar. Het begin van dit veenstroompje kan nog wat noordelijker gelegen hebben, maar de sporen daarvan zijn verdwenen. Op een kaart uit 1637 (Topografische Atlas 163D) zien we twee kleine meren, verbonden met een smal stukje open water. Het bovenste meertje lag ergens aan de Beukerswijk, tussen het huidige 3de Zandwijkje en de Marten Kuilerweg. Het zuidelijke meertje lag een paar honderd meter ten oosten van het begin van het veenpatroon dat het Hollandscheveldse Diepje heeft nagelaten.

Of er een verbinding is geweest, tussen het diepje en de beide aaneen gekoppelde meertjes, is niet bekend. Misschien stroomde het diepje toen al niet meer, door de alles overwoekerende laag hoogveen die het watertje inmiddels de gang had ontnomen. Het stroompje kronkelde via het gebied waar nu de Riegshoogtendijk ligt naar het zuiden, even naar het zuidoosten (waar twee kleinere stroompjes er in uit kwamen), en ging dan naar het zuidwesten. Het zuidelijkste punt lag ter hoogte van de huidige Holthuiswijk, maar dan half tussen de Riegshoogtendijk en het huidige dorp Kerkenveld. Daarna kronkelde het Hollandscheveldse Diepje naar het noorden, door het gebied ten oosten van Alteveer, waar later de veenwijken van Zuidwolde gegraven zouden worden.

Het stroompje kwam uit in 't Êultie, in het meertje van Alberts Holtien. De veenlaag van het stroompje is nu nog aantoonbaar in de bodem van het weiland, ten oosten van de Lange Dijk, ten zuiden van het Hollandscheveldse Opgaande. Vervolgens liep het stroompje naar het noordwesten en weer het noorden, ten westen dus van het laatste stuk Lange Dijk. Het Hollandscheveldse Diepje verdwijnt op bodemkaarten onder de huidige woonwijk Hoogeveen-Zuid. Waar kwam het Hollandscheveldse Diepje uit in het Oude Diepje? Net ten noorden van de Grittenborg en ziekenhuis Bethesda loopt een restant van een stroompje, dat door het IVN weer open is gehaald. Dit is precies in het gebied waar het Hollandscheveldse Diepje zou moeten uitkomen, als we de richting van de sporen op de bodemkaart volgen. We kunnen er dan ook van uit gaan dat het stroompje dat in het Hollandscheveld begon, via deze route naar het Oude Diepje liep, en dat het stroompje bij Bethesda en de Grittenborg het restant is van het Hollandscheveldse Diepje.

Bijzonder is verder dat op kaarten van het veengebied uit de 17de eeuw zowel het Riegmeer als het meer bij Alberts Holtien op de route van het stroompje lagen. De beide meren lijken oorspronkelijk met elkaar in verbinding gestaan te hebben. Het water van het Riegmeer liep toen dus niet uit op de Reest, maar op het Oude Diepje. Het Riegmeer lag zozeer op de route van het stroompje, dat het zelfs waarschijnlijk is dat dit meer pas ontstaan is in de tijd dat het stroompje door het aangroeiende hoogveen zijn water niet meer kwijt kon, zodat een deel van het Hollandscheveldse Diepje het waterbekken van het Riegmeer ging vormen, en elders het meer bij Alberts Holtien ontstond. Als het gebied in de 17de eeuw voor het eerst in kaart wordt gebracht, zijn alleen de vele meren over. Het Hollandscheveldse Diepje is verdwenen. Hoever het stroompje bij het ziekenhuis in die tijd nog doorliep, is helaas niet bekend. Het stroompje liep waarschijnlijk nog door tot het punt waar nu de Willemskade aansluit op de Hoofdstraat, en werd hij tijdens de ont-

gingningen recht getrokken tot wat men Carst Peters Sloot of de Tochtsloot noemde. Bij het ontstaan van het dorp Hoogeveen was dat rechte trekken nog niet nodig. Het riviertje was zelfs een mooie watervoorziening voor de Eerste Wijk, de huidige Hoofdstraat. In die eerste jaren liep namelijk het bos ook door tot aan die Eerste Wijk. Vooraan aan die Eerste Wijk werd namelijk in 1633 het pand gebouwd, dat we nu kennen als het Schippershuus. Op 6 februari 1634 kwamen de directeuren van de Compagnie bij elkaar, op Huize Echten. Toegevoegd aan de stukken van deze vergadering waren enige afrekeningen. In het notulenboek vinden we ingeschreven dat er nog f 300,- onderling verrekend moest worden van *'het nieuwe huis tegenover het Kinholt'*. Dit maakt het zeker dat de gezamenlijke rentmeesterswoning in 1633 is gebouwd. Het verrekenen van gezamenlijke kosten maakt duidelijk dat het gezamenlijk eigendom was. Het bevestigt tevens dat het Kinholt toentertijd doorliep tot dicht bij de huidige Hoofdstraat, anders kon dat bos niet als ijkpunt voor het Schippershuus worden gebruikt.

Weer terug naar dat Hollandscheveldse Diepje. Het Riegmeer, waar dat ook in- en uit liep, had in de 17de eeuw tevens afwatering op de Reest, en werd beschouwd als een deel van deze Reest. De Reest gold als grensriivertje tussen Drenthe en Overijssel. Zo zien we het veengebied tussen Hollandscheveld en Elim, oftewel het huidige bosgebied tussen deze dorpen, als deel van twee stroomdalen de geschiedenis in gaan. Het is één van de moeders van de Reest en één van de moeders van het Oude Diep. Het geeft het bosgebied daar een extra dimensie, maar geeft de bezoeker van het Grittenbos een beeld van het grote watergebied, waar dat ogenschijnlijk onbenullige watertje in het bos ooit deel van uitmaakte.

In het ongedeelde veengebied op de grens van het gewest Overijssel en de Landschap Drenthe had men niets meer aan de afspraak dat de Reest de grens zou zijn, omdat de Reest hier alle kanten opliep. Omdat in het Hooge Veen, dat doorliep tot over de huidige provinciegrens, er twee riviertjes bij elkaar kwamen, om samen de Reest te gaan vormen, konden Drenthe en Overijssel hier twee grenzen aanhouden, ieder naar eigen goeddunken. Drenthe erkende de zuidelijkste beek als grens, en zag de Landschap daarmee lopen tot bij Lutten. Overijssel vond dat de grens over de noordpunt van het Riegmeer liep. Alles ten zuiden van de huidige Bakkerswijk zou volgens sommige kaarten Overijssel zijn (Archief Huize Echten no.935). De Drentse visie zien we getekend in de kaart van Cornelis van Pynacker (1574-1645) uit 1634. Hij gaf het veengebied zo summier weer, dat hij er waarschijnlijk niet is geweest.

Natuur heeft in alle jaargetijden zijn bekoorlijke momenten. Natuur kent schoonheid in de winter, waar we die moeten missen in het voorjaar en de zomer, en omgekeerd. Het voorgaande samengevat en een impressie van diverse bezoeken: In het Grittenbos bij Ziekenhuis Bethesda ligt een oude stroom, ooit doorlopend tot in de recreatieplas Schoonhoven. Zoek je het watertje op in de zomer, dan is er zoveel blad aan de bomen, dat het verscholen ligt in de schaduw. Als er al water in staat. Zoals alle natuurlijke beekjes, passen ze zich aan bij de natuurlijke waterstand. In herfst en winter is dat water er wel en is er meer licht. De boomstammen er omheen zien we weerspiegelen in het gladde oppervlak. Ooit was dit één van de afvoerstromen van het dikke veenpakket dat het Hoogeveen vormde. In het moedergebied, in het Hollandscheveld, liep ook een ander stroompje weg. Dat mondde uit in de Reest. De bronnen van de Reest en het Oude Diep zijn zo met elkaar verbonden. Wat een mooie gedachten, en wat een mooie uitnodiging om het bos in alle jaargetijden te bezoeken. Het bos met al zijn uitlopers.

